Valtioneuvoston kanslia, Strategiaosasto
Nina Brander

MUISTIO 14.6.2021

Suomen Arktisen politiikan strategia

Strategian lähtökohdat

Arktisen politiikan strategian laatiminen on keskeinen osa Suomen arktista politiikkaa. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman strategisessa kokonaisuudessa *Suomi kokoaan suurempi maailmalla* on tunnistettu tarve arktisen yhteistyön vahvistamiseksi.

Strategian mukaan koko Suomi on arktinen maa. Suomen arktiset intressit ja arktinen osaaminen koskettavat koko maata, ja toisaalta koko Suomen arktisuus tukee ja vahvistaa Suomen kansainvälistä arktista maakuvaa. Lapin maakunnalla on erityinen merkitys, kun puhutaan Suomen arktisesta alueesta maantieteellisesti. Arktiseen, ja etenkin Barentsin euroarktisen neuvoston alueelliseen yhteistyöhön, osallistuvat Suomesta Lapin ohella Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Pohjois-Karjalan maakunnat.

Suomen edellinen arktinen strategia on vuodelta 2013. Hallitus hyväksyi syyskuussa 2016 strategian päivityksen, ja maaliskuussa 2017 strategian päivityksen toimenpidesuunnitelman. Edellisen arktisen strategian julkaisemisen jälkeen ilmastonmuutos on edennyt globaalisti ja arktisella alueella oletettua nopeammin. Myös kansainvälisessä toimintaympäristössä on tapahtunut muutoksia. Lisäksi COVID-19-pandemian suorat ja välilliset vaikutukset vaikuttavat myös arktisessa yhteistyössä ja arktisella alueella.

Kaiken arktisen yhteistyön läpileikkaavina teemoina Suomi korostaa kestävän kehityksen periaatteiden, sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edellyttämistä. Strategian keskeisinä globaaleina viitekehyksinä ovat Pariisin ilmastosopimus ja YK:n hyväksymät kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 2030), YK:n biodiversiteettisopimus, YK:n merioikeusyleissopimus (UNCLOS) ja neuvottelut aavan meren biodiversiteettiä koskevan täytäntöönpanosopimuksen aikaansaamiseksi (Biodiversity Beyond National Jurisdiction, BBNJ) sekä YK:n alkuperäiskansojen julistus ja YK:n vammaisoikeussopimus.

Strategian tavoitteet

Arktisen politiikan strategia määrittelee Suomen keskeiset tavoitteet arktisella alueella ja kokoaa yhteen tärkeimmät painopistealueet niiden saavuttamiseksi. Kaiken toiminnan arktisella alueella tulee perustua luonnon kantokykyyn, ilmaston suojelemiseen ja kestävän kehityksen periaatteisiin sekä alkuperäiskansojen oikeuksien kunnioittamiseen. Näistä lähtökohdista voidaan tarkastella myös taloudelliseen toimintaan ja Suomen taloudellisiin intresseihin liittyviä tavoitteita. Strategia kattaa noin kaksi vaalikautta ja ulottuu vuoteen 2030 asti.

Ekosysteemiltään herkkä arktinen alue lämpenee muuta maapalloa nopeammin. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen koskee arktisella alueen kaikkia toimijoita. Arktisen alueen ilmastonmuutoksen suunta ratkaistaan globaaleilla päästövähennyksillä. Ilmastonmuutoksen vaikutusten hillitsemisessä konkreettiset toimet, kuten kasvihuonekaasujen ja mustan hiilen päästöjen vähentäminen, ovat ensiarvoisen tärkeitä.

Strategiassa korostetaan alueen asukkaiden näkökulmaa. Suomen arktisessa politiikassa arktinen alue ei ole etäinen syrjäseutu. Asukkaat tarvitsevat mahdollisuudet osallisuuteen päätöksenteossa sekä oman hyvinvointinsa ylläpitämiseen ja edelleen kehittämiseen. Tämän turvaaminen on keskeinen edellytys taloudelliselle hyvinvoinnille ja kestävälle kasvulle. Alueen alkuperäiskansa saamelaisille tulee turvata mahdollisuudet oman kulttuurinsa ja perinteidensä ylläpitämiseen ja kehittämiseen muuttuvissa olosuhteissa.

Strategian alussa esitellään arktisen alueen kansainvälistä toimintaympäristöä ja turvallisuuskysymyksiä. Suomi haluaa edistää arktisen alueen säilymistä vakaana ja rauhallisena. Edellisen arktisen strategian laatimisen jälkeen alueen turvallisuuspoliittisessa tilanteessa on tapahtunut muutoksia, jotka on tunnistettava. Jännitteiden kasvamista ja konfliktipotentiaalin lisääntymistä on vältettävä.

Strategiassa priorisoidaan painopistealueita

1. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen
2. Asukkaat (hyvinvoinnin edistäminen ja alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet)
3. Arktinen osaaminen (elinkeinot ja huippututkimus)
4. Infrastruktuuri ja logistiikka

Painopistealueissa esitellään tilannekuva, tavoiteltu kehitys arktisella alueella ja konkreettiset toimet tavoitteiden saavuttamiseksi.

Strategian valmisteluprosessi

Arktisen politiikan strategiaa on valmisteltu valtioneuvoston kanslian johdolla yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Strategian valmistelutyötä on ohjannut Arktisen politiikan strategian ohjausryhmä, jossa on edustus kaikista ministeriöistä. Strategian on valmistellut Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä ohjausryhmän linjausten perusteella. Arktinen neuvottelukunta on tukenut strategian valmistelua. Sekä ohjausryhmän että neuvottelukunnan puheenjohtajana on toiminut valtiosihteeri Henrik Haapajärvi.

Sidosryhmien kuulemisprosessi oli tärkeä osa strategiavalmisteluita. Sidosryhmätilaisuudet järjestettiin helmikuussa 2020 sekä Rovaniemellä että Helsingissä. Lisäksi yhteistyökumppaneiden kanssa järjestettiin useita muita keskusteluita. Saamelaiskäräjien kanssa pidettiin 13.11.2020 Saamelaiskäräjälain § 9 mukaiset neuvottelut. Valmisteluiden aikana kuultiin myös pohjoismaisia arktisten strategioiden valmistelijoita. Strategia oli lausuntokierroksella 8.2.-12.3.2021. Lausuntoja saatiin yhteensä 62. Lausunnot on julkaistu lausuntopalvelu.fi-palvelussa ja valtioneuvoston hankeikkunassa.

Strategiasta käytiin lähetekeskustelu hallituksen kirjallisessa menettelyssä alkuvuodesta 2021. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen ministerivaliokunta sekä Tasavallan presidentti keskustelivat 9.4.2021 strategian ulko- ja turvallisuuspoliittisista kysymyksistä.

Strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisen seuranta

Suomi edistää strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista laajapohjaisella yhteistyöllä eri sidosryhmien kanssa sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä vastaa omien hallinnonalojensa näkökulmien huomioimisesta strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisessa. Työryhmässä sovitaan Arktisen politiikan strategiaan soveltuvista seurattavista indikaattoreista strategian hyväksymisen jälkeen.

Arktisten vastuuvirkamiesten työryhmä tuottaa tiiviin analyysin vuosittain strategian tavoitteista ja jokaisen painopistealueen toimenpiteiden toteutumisesta. Tämä analyysi esitellään Arktisen politiikan strategian ohjausryhmälle ja Arktiselle neuvottelukunnalle. Lisäksi strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista käsitellään tarpeen mukaan hallituksen päätöksentekoelimissä.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen jälkeen strategiasta tehdään julkaisu, joka sisältää strategiaa täydentäviä ja selventäviä tietolaatikoita.

Strategia julkaistaan kuudella kielellä (suomi, ruotsi, englanti, pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame).